

Παπαδημητρίου Παναγιώτα

Κείμενα και επικοινωνιακές δραστηριότητες στα νέα βιβλία της γλώσσας: μια κριτική εξέταση

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξεταστούν κριτικά οι προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται στα νέα βιβλία της γλώσσας, να διαπιστωθεί κατά πόσο ανταποκρίνεται το γλωσσικό μάθημα στους στόχους που έχουν τεθεί, με βάση τα αναλυτικά προγράμματα, και να προταθεί μια πιο δυναμική διαδικασία μέσα από ένα παράδειγμα του βιβλίου της Ε΄ Δημοτικού.

Η μελέτη της γλώσσας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οδηγήθηκε από το Saussure από τη διερεύνηση του διαχρονικού στη μελέτη του συγχρονικού άξονα, δίνοντας έμφαση στις σχέσεις μεταξύ των γλωσσικών στοιχείων που συγκροτούν το γλωσσικό σύστημα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Πρόκειται για μια στατική γλωσσολογική περιγραφή της δομής ενός πεπερασμένου αριθμού προτάσεων, ο οποίος αγνοεί το ρόλο της ανθρώπινης δημιουργικότητας και της παραγωγικότητας της γλώσσας.

Σε αντίθεση με την αρχική εστίαση της έρευνας στην ικανότητα του ατόμου να παράγει και να κατανοεί έναν άπειρο αριθμό γραμματικώς ορθών προτάσεων, η κοινωνιο-γλωσσολογική έρευνα επικεντρώνεται στη σύνδεση της γλώσσας με παράγοντες εξωγλωσσικούς και κοινωνικούς που θεωρούνται σημαντικοί στο να καθορίσουν και να στοιχειοθετήσουν τη διαδικασία παραγωγής και επεξεργασίας αυθεντικών λειτουργικών δεδομένων (Κωστούλη, 2001-02).

Στην επικοινωνιακά προσανατολισμένη έρευνα, έμφαση δίδεται στο πλαίσιο επικοινωνίας, στις κοινωνικές δηλαδή παραμέτρους που επηρεάζουν τη γλωσσική χρήση. Η τάση είναι ο μαθητής να προσαρμόζει τη γλώσσα ανάλογα με τα ποικίλα συνομιλιακά πλαίσια.

Σήμερα επικρατεί μια πιο σύνθετη άποψη. Το πλαίσιο και η γλώσσα θεωρείται ότι βρίσκονται σε μια διεπιδραστική δυναμική σχέση, μια σχέση που διαρκώς προσδιορίζεται και επαναπροσδιορίζεται κατά την παραγωγή προφορικών και γραπτών κειμένων (Gumperz, 1982).

Η καλλιέργεια της γλώσσας, επομένως, δε συνίσταται σε μια σειρά λεξιλογικών και γραμματικο-συντακτικών επιλογών, αλλά στοχεύει στην καλλιέργεια της ικανότητας των μαθητών να διαπραγματεύονται μέσα από τα κείμενα ποικίλα νοήματα, αλλά και στην καλλιέργεια της κριτικής ανάγνωσης και επεξεργασίας κειμένων.

Μια δεύτερη εξέλιξη που έχει αναφανεί αφορά στην έννοια της κειμενικής κοινότητας - μια έννοια που έχει συνέπειες στο ότι το σχολείο επαναπροσδιορίζεται ως κειμενική κοινότητα.

Αντλώντας από το πλαίσιο των σπουδών γραμματισμού, υποστηρίζουμε ότι το σχολείο δε συνιστά απλώς ένα πλαίσιο γλωσσικής χρήσης αλλά μια κοινότητα γραμματισμού. Τα άτομα στην κοινότητα αυτή - μαθητές και εκπαιδευτικοί - διαμορφώνουν και διαπραγματεύονται κείμενα αλλά και διαμορφώνουν

συγκεκριμένες στάσεις απέναντι σε κείμενα, προφορικά ή γραπτά, που πραγματώνουν συγκεκριμένα κειμενικά είδη.

Τα μέλη της κειμενικής κοινότητας του σχολείου, δηλαδή ο δάσκαλος και ο μαθητής-συγγραφέας, συνοικοδομούν διαφορετικό είδος γνώσης κάθε φορά το οποίο επηρεάζεται από το διαφορετικό τρόπο αλληλεπίδρασης που κατά τον προφορικό διάλογο αναπτύσσεται μεταξύ των μελών της συγκεκριμένης κειμενικής κοινότητας. Στο πλαίσιο της κοινότητας αυτής τα μέλη της αλληλεπιδρούν μέσα από ποικίλα κειμενικά είδη στο πλαίσιο των μαθημάτων.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του σχολείου:

- Η επικοινωνία γίνεται μέσα από την αλληλεπίδραση μαθητών και δασκάλων γύρω από συγκεκριμένα κείμενα.
- Η κατανόηση των κειμένων γίνεται μέσα από επικοινωνιακές δραστηριότητες.
- Τα παιδιά μαθαίνουν κειμενικές συμβάσεις μέσα από τη συμμετοχή τους σε ποικίλες επικοινωνιακές δραστηριότητες.

Η επικοινωνιακή δραστηριότητα ή, όπως εμφανίζεται βιβλιογραφικά ο όρος, το **κειμενικό γεγονός**, οριζόμενο ως μια τυπικά επαναλαμβανόμενη, σε μια κοινωνία ή κοινωνική ομάδα, αλληλεπίδραση μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων, με στόχο τη διαπραγμάτευση ενός γραπτού κειμένου, αντικαθιστά τον ασαφή όρο «διδασκαλία».

Η αποδοχή αυτή συνεπάγεται τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από την περιγραφή της διδασκαλίας ως έτοιμου, στατικού προϊόντος στην ανάδειξη των δυναμικών διαδικασιών μέσα από τις οποίες δάσκαλοι και μαθητές οικοδομούν διάφορα κειμενικά γεγονότα. (Κωστούλη, 1999, 2000)

Ποιες είναι, όμως, οι επιδράσεις όλων των παραπάνω στη σχολική πράξη;

Με βάση τα νέα αναλυτικά προγράμματα, στόχος είναι:

- Να αναπτυχθεί η ικανότητα των μαθητών να επικοινωνούν αποτελεσματικά κατανοώντας και παράγοντας διάφορα είδη λόγου και είδη κειμένων.
- Να γίνει δυνατή η συνειδητοποίηση του γλωσσικού συστήματος.

Ως ομιλητές οι μαθητές πρέπει να ασκηθούν, ώστε να μπορούν να προσαρμόζουν το λόγο τους στις περιστάσεις επικοινωνίας για να είναι αποτελεσματικοί.

Ως ακροατές πρέπει να κατανοούν τον προφορικό λόγο άλλων ομιλητών, διαφορετικών μορφωτικών επιπέδων και κοινωνικής προέλευσης και να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα και τις προθέσεις των συνομιλητών τους.

Ως συγγραφείς πρέπει να ασκηθούν, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν τα διάφορα είδη λόγου τηρώντας τις συμβάσεις που έχουν καθιερωθεί με τη χρήση για κάθε ένα από αυτά και επιδιώκοντας νοηματική πληρότητα και σαφήνεια.

Τα κυριότερα είδη λόγου που τα νέα βιβλία αναγνωρίζουν στο πλαίσιο της σχολικής εγγραμματοσύνης είναι:

Η αφήγηση
Η περιγραφή
Το επιχείρημα
Οδηγίες
Προσκλήσεις κ.α.

Συστατικά μέρη της αφήγησης κατά τον Labov:

- Συνοπτική παρουσίαση
- Προσανατολισμός
- Εξέλιξη δράσης
- Επίλυση
- Αξιολόγηση/σχολιασμός

Όσον αφορά την περιγραφή, αυτή είναι «στατικός» τύπος απεικόνισης του πραγματικού με στόχο να αναπαραστήσει γλωσσικά αντικείμενα, φαινόμενα ή καταστάσεις πραγμάτων.

Το επιχείρημα, κατά τον Toulmin, έχει τα εξής συστατικά:

Ισχυρισμό
Δεδομένα
Συνεπαγωγή
Ανασκευή/αντίκρουση
Αξιολόγηση/σχολιασμό
Υποστήριξη

Τα κειμενικά είδη μολονότι είναι διακριτά όπως άλλωστε φαίνεται και στην παραπάνω ταξινόμηση - δεν είναι αλληλοαποκλειόμενα . Αντίθετα , συχνά τα κείμενα είναι μεικτά . Αυτό σημαίνει ότι , εκτός από τα αμιγώς αφηγηματικά ή τα αμιγώς περιγραφικά κείμενα υπάρχουν κείμενα που συνδυάζουν π.χ. την αφήγηση με την περιγραφή ή την περιγραφή με την επιχειρηματολογία . Τα κειμενικά είδη είναι συγκεκριμένες δομές δραστηριοτήτων, δηλαδή κάθε κειμενικό είδος που προσδιορίζεται από το αναλυτικό πρόγραμμα αναφέρεται σε μια κοινωνικά αναγνωρίσιμη σειρά πράξεων που πραγματοποιεί συγκεκριμένα νοήματα ή σκοπούς για δασκάλους και μαθητές. Η παραγωγή κειμένου δεν είναι δυνατό να διδαχθεί μέσα από την εφαρμογή κανόνων ή γενικών οδηγιών. Μόνο μέσα από τη συγκριτική μελέτη αυθεντικών κειμένων που χαρακτηρίζονται από γλωσσική ποικιλία και διαφορετικό βαθμό αποτελεσματικότητας μπορεί να γίνει κατανοητή η δυναμική υφή της κειμενικής επικοινωνίας και να καλλιεργηθεί η ικανότητα παραγωγής γραπτού λόγου. Κι όταν λέμε αυθεντικά κείμενα εννοούμε κείμενα που προέρχονται από φυσικές συνθήκες παραγωγής λόγου, όπως άρθρα περιοδικών, διαφημίσεις κτλ. Η επιλογή των κειμένων γίνεται με κριτήρια επικοινωνιακά, ώστε να συμβάλλουν στη διαμόρφωση του επικοινωνιακού πλαισίου της κάθε δραστηριότητας και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των περιστάσεων επικοινωνίας, όπου δημιουργούνται. Ο προφορικός λόγος στα νέα βιβλία καλλιεργείται με βάση τις αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης. Έμφαση δίδεται στις περιστάσεις επικοινωνίας.

Οι περιστάσεις επικοινωνίας επηρεάζονται από παράγοντες όπως:

Ποιος μιλάει;
Σε ποιον μιλάει;
Πού;
Πότε;
Με ποιο σκοπό;
Για ποιο θέμα;
Μέσω ποιου καναλιού;

Αυτές βρίσκονται σε απόλυτη συνάρτηση με το γλωσσικό επίπεδο ύψους, το οποίο είναι ένας τρόπος ομιλίας ή γραφής που συνδέεται με ορισμένη δραστηριότητα και διαφέρει από άλλα όχι μόνο ως προς το λεξιλόγιο, αλλά και ως προς το βαθμό τυπικότητας και τον τρόπο συγκρότησης των προτάσεων (Sutton, 1974). Ο γραπτός λόγος καλλιεργείται με βάση τις αρχές της κειμενοκεντρικής προσέγγισης.

Οι γενικές αρχές της κειμενοκεντρικής προσέγγισης στη μελέτη της παραγωγής γραπτού λόγου είναι: 1. Κάθε μήνυμα εμφανίζεται σε μια συγκεκριμένη κειμενική μορφή 2. Κάθε είδος γραπτού κειμένου διαμορφώνεται και προσδιορίζεται μέσα σε συγκεκριμένο περιβάλλον ή πλαίσιο επικοινωνίας 3. Η διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων γίνεται μέσα από τα κείμενα 4. Η διαδικασία κατάκτησης του γραπτού λόγου δίνει έμφαση στον τρόπο που κατακτώνται τα ποικίλα είδη γραπτού λόγου (πολυγραμματισμοί).

Σημαντικό στοιχείο στη διαδικασία αυτή είναι η επεξεργασία του λόγου που παράγουν οι μαθητές. Αυτό που έγραψαν οι μαθητές σχολιάζεται και κρίνεται ως προς το αν είναι κατάλληλο για το σκοπό για τον οποίο παρήχθη. Αν δηλαδή τα γλωσσικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν είναι τα κατάλληλα για την περίπτωση και αν πετυχαίνουν τον επικοινωνιακό στόχο που έχει τεθεί.

Μετά τις διορθώσεις, τροποποιήσεις και προσθήκες, προκύπτει το τελικό κείμενο. Είναι χρήσιμο να ακολουθεί μια συγκριτική μελέτη των δύο κειμένων, ώστε οι μαθητές να αποκτούν συνείδηση της διαδικασίας και να χαίρονται για τη δημιουργία του τελικού κειμένου. Σύμφωνα με την τρίτη αρχή της κειμενοκεντρικής προσέγγισης η διδασκαλία των γραμματικών φαινομένων γίνεται μέσα από τα κείμενα. Πέρα από τη χρήση της γλώσσας, η άλλη όψη της αφορά στη δομή της. Οι δυο αυτές όψεις έχουν στενή αλληλεξάρτηση και η σχέση τους είναι αμφίδρομη.

Στο να γίνουν οι μαθητές αποτελεσματικότεροι χρήστες της γλώσσας συμβάλλει: Η κατανόηση από τους μαθητές των λειτουργιών των γλωσσικών στοιχείων και γλωσσικών δομών. Η κατανόηση από τους μαθητές του πώς αυτές οι λειτουργίες οδηγούν στο να υπάρξει επικοινωνιακό αποτέλεσμα.

Αυτό επιτυγχάνεται με την αξιοποίηση της γνώσης του τρόπου οργάνωσης της γλώσσας σε συνταγματικές και παραδειγματικές σχέσεις των γλωσσικών μονάδων.

Όσον αφορά στις συνταγματικές σχέσεις, με αυτές επισημαίνονται οι ελευθερίες και οι περιορισμοί στη δυνατότητα συνδυασμού των μονάδων καθώς και στη σειρά τους μέσα στο λόγο.

Με τις παραδειγματικές σχέσεις εξετάζονται οι όροι που προσδιορίζουν τις δυνατότητες επιλογών εκ μέρους του ομιλητή, πράγμα που καταλήγει στην κατηγοριοποίηση των γλωσσικών μονάδων.

Χαρακτηριστικά αυτής της προσέγγισης της δομής είναι τα εξής:

Τα στοιχεία δομής τα εξετάζουμε σε πλαίσια πραγματικής χρήσης της γλώσσας και όχι με παραδείγματα αποκομμένα από τη χρήση.

Εξετάζονται οι σχέσεις του υπό μελέτη γλωσσικού στοιχείου με τα άλλα, με τα οποία συνυπάρχει στο κείμενο.

Κρίνεται η καταλληλότητα του γλωσσικού στοιχείου στην έκφραση του συγκεκριμένου μηνύματος.

Ακολουθεί παράδειγμα των όσων υποστηρίχθηκαν παραπάνω μέσα από μια ενότητα, την ενότητα 15 από το βιβλίο της Ε' Δημοτικού που έχει τίτλο: «τηλεόραση».

Το κεφάλαιο ξεκινά με τρία είδη κειμένου (1ο μέρος), τα οποία είναι αυθεντικά κείμενα, και είναι:

- 2 άρθρα περιοδικών
- 1 τηλεοπτικό μήνυμα
- 1 απόσπασμα τηλεοπτικής συζήτησης

Μέσα από την επεξεργασία των κειμένων αυτών, οι μαθητές καλούνται να βρουν τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της τηλεόρασης. Μέσα από κάποιες μορφές κειμένων εξάγουν στοιχεία για να τα χρησιμοποιήσουν στην παραγωγή άλλου είδους κειμένου. Η επιλογή των κειμένων έγινε με κριτήρια επικοινωνιακά, όμως λείπουν κάποια στοιχεία περίστασης επικοινωνίας. Δεν υπάρχει πραγματικός σκοπός ούτε πραγματικός αποδέκτης.

Στη συνέχεια γίνεται συζήτηση με θέμα: ωφέλειες και κίνδυνοι από την τηλεόραση. Οι μαθητές καταγράφουν ομαδικά τα επιχειρήματα σε μορφή καταλόγου.

Ακολουθούν δραστηριότητες που σταδιακά οδηγούν στο επιχειρηματολογικό κείμενο:

- Τίτλοι παραγράφων
 - Συμπλήρωση επιχειρημάτων
 - Γραπτή και προφορική παραγωγή επιχειρημάτων
- Οι δραστηριότητες αυτές είναι αποπλαισιωμένες.

Στη συνέχεια εξετάζονται τα γραμματικά φαινόμενα, που είναι:

- Αρκτικόλεξα
- Συντομογραφίες
- Ετυμολογία λέξεων

Μολονότι φαίνεται ότι συσχετίζονται με τα κείμενα, εξετάζονται μεμονωμένα και δεν αναπαράγονται σε νέα κείμενα, αλλά σε επικοινωνιακά αποπλαισιωμένες προτάσεις.

Στο 2ο μέρος του κεφαλαίου με τίτλο τηλεόραση και διαφήμιση

- Ακολουθούν αποσπάσματα από κείμενα παιδιών δημοτικού που προέρχονται από σχέδιο εργασίας και αφορούν στις αρνητικές πλευρές της διαφήμισης.
- (Αποσπάσματα επιχειρηματολογικών κειμένων)

Από τα επιχειρήματα γίνεται σταδιακά το πέρασμα στον επιχειρηματολογικό λόγο. Στα κείμενα γίνεται χρήση ευθέος και πλάγιου λόγου, η οποία αξιοποιείται για τη μελέτη του φαινομένου. Οι δραστηριότητες αναπαραγωγής του γραμματικού φαινομένου έχουν και εδώ τη μορφή επικοινωνιακά αποπλαισιωμένων προτάσεων.

Στη συνέχεια δίνονται τα στοιχεία κειμένου μιας τηλεοπτικής διαφήμισης και ακολουθούν δραστηριότητες δημιουργίας διαφημίσεων από τους μαθητές από τα στοιχεία αυτά. Δε δίνονται αυθεντικά κείμενα διαφημίσεων, προκειμένου να εξαχθούν από τους μαθητές τα στοιχεία αυτά.

Προτείνονται κάποιες εναλλακτικές δραστηριότητες για το θέμα της διαφήμισης:

- Μοιράζονται στους μαθητές διάφορες διαφημίσεις από εφημερίδες, περιοδικά και παρακολουθούν κάποιες στην τηλεόραση.
- Γίνεται σχολιασμός μερικών διαφημίσεων, καθώς και λεξικολογική, νοηματική και υφολογική επεξεργασία.
- Οι μαθητές επιλέγουν μια από τις διαφημίσεις και γράφουν κείμενο με θέμα: «Μια διαφήμιση που μου άρεσε και γιατί».
- Ακολουθεί επεξεργασία των κειμένων.

Το 3ο μέρος περιλαμβάνει προγράμματα τηλεόρασης. Τα κείμενα είναι αυθεντικά, αλλά δε δημιουργείται περίσταση επικοινωνίας για την επεξεργασία τους.

Τα κείμενα του τρίτου μέρους είναι τηλεοπτικά προγράμματα.

- Κατατάσσονται οι εκπομπές σε είδη (ενημερωτικές, πολιτιστικές, αθλητικές, ψυχαγωγικές κτλ).

Οι εναλλακτικές δραστηριότητες που προτείνονται εδώ είναι οι ακόλουθες:

- Εδώ μπορεί να συνταχθεί ένα ερωτηματολόγιο, σκοπός του οποίου θα είναι να αντληθούν πληροφορίες για τα είδη των εκπομπών που έχουν μεγαλύτερη τηλεθέαση.
- Οι μαθητές ζητούν από το περιβάλλον τους να απαντήσουν και γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Από ένα κείμενο κατασκευασμένο αποκλειστικά για τις ανάγκες της διδασκαλίας, που δεν εντάσσεται σε κάποιο πραγματικό επικοινωνιακό πλαίσιο, εξάγεται το γραμματικό φαινόμενο, η λόγια κλίση, το οποία και πάλι αναπαράγεται μέσα από αποπλαισιωμένες διαδικασίες. Συγκεκριμένα, εντοπίζονται στοιχεία λόγιας κλίσης και αναλύεται το φαινόμενο. Γράφονται κείμενα από τους μαθητές για σχολιασμό τηλεοπτικών προγραμμάτων (μιας ταινίας, ενός ντοκιμαντέρ) και γίνεται χρήση ρημάτων σε λόγια κλίση. Στη δραστηριότητα αυτή δεν υπάρχει στόχος και αποδέκτης.

Προτείνεται στο σημείο αυτό να γίνει συζήτηση με θέμα τα υπέρ και τα κατά της τηλεόρασης και της δύναμης της επίδρασής της στη ζωή μας. Δημιουργούνται δύο ομάδες με δύο αντιτιθέμενες απόψεις. Για την οργάνωση της συζήτησης ένας μαθητής αναλαμβάνει το ρόλο συντονιστή. Ένας μαθητής από κάθε ομάδα καταγράφει τα επιχειρήματα στον πίνακα, ο οποίος χωρίζεται σε δύο μέρη. Συντάσσεται ένα επιχειρηματολογικό κείμενο από κάθε ομάδα με σκοπό να ενημερωθούν και οι υπόλοιποι μαθητές του σχολείου για την επίδραση της τηλεόρασης. Γίνεται επεξεργασία των κειμένων και αναρτώνται τα τελικά κείμενα στον πίνακα αναφοράς του σχολείου. Όσον αφορά στο γλωσσικό ύφος, λαμβάνεται υπόψη ότι το κοινό είναι μαθητές του σχολείου.

Παρουσιάστηκε σύντομα μια διδακτική προσέγγιση μιας ενότητας του βιβλίου της Ε' Δημοτικού. Μολονότι δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να έρθουν σε επαφή με διάφορα κειμενικά είδη, η αντιμετώπιση παραμένει στατική. Τα περισσότερα κείμενα της συγκεκριμένης ενότητας είναι αυθεντικά, όμως υπάρχουν πολλά κείμενα σε άλλες ενότητες κατασκευασμένα αποκλειστικά για τις ανάγκες της διδασκαλίας, που δεν εντάσσονται σε κάποιο πραγματικό επικοινωνιακό πλαίσιο. Η επεξεργασία των κειμένων γίνεται με απλή ανάγνωση, ερμηνευτικές ερωτήσεις και αναπροσαρμογή τους από τους μαθητές. Δεν γίνεται επεξεργασία σε βάθος, με ένταξη του κειμένου σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο ώστε να μπορέσει να ερμηνευθεί αποτελεσματικά ούτε γίνεται χρήση του κειμένου ως εργαλείου αντιμετώπιζοντάς το ως ολοκληρωμένη, πλαισιωμένη οντότητα. Η διδασκαλία αποτελεί κυρίως σύνολο από επικοινωνιακά αποπλαισιωμένες προτάσεις και ασκήσεις. Παρ' όλα αυτά, η εισαγωγή διαφόρων κειμενικών ειδών στη διδασκαλία σε συνδυασμό με τους στόχους που θέτονται για την παραγωγή και επεξεργασία κειμένων με επικοινωνιακή πρόθεση παρουσιάζει διάθεση προσανατολισμού σε νεότερες προσεγγίσεις και κυρίως στην κειμενοκεντρική. Δε δημιουργούνται πραγματικές συνθήκες, περιστάσεις επικοινωνίας, ώστε να υπάρχει ο σκοπός και το κοινό που απευθύνονται τα κείμενα που παράγονται (προφορικά ή γραπτά). Τα στοιχεία κειμένου δίνονται σα συνταγή που πρέπει να ακολουθούν οι μαθητές, ενώ θα έπρεπε μέσα από τα κείμενα οι ίδιοι να τα εντοπίζουν. Η παραγωγή του κειμένου φαίνεται πως υπάρχει πρόθεση να καλλιεργηθεί μέσα από την εφαρμογή ενός συνόλου κανόνων και την υιοθέτηση των γενικών, γραμματικής φύσης οδηγιών που παραθέτει το βιβλίο αλλά και ο δάσκαλος, όπως κατευθύνεται από το βιβλίο του δασκάλου. Όμως, η διαδικασία παραγωγής ενός επικοινωνιακά επαρκούς κειμένου προσδιορίζεται από το αποτέλεσμα χρήσης από τα παιδιά εκείνων των κοινωνικο-πολιτισμικά αποδεκτών συμβάσεων που προσδίδουν νόημα σε μια σειρά από προτάσεις μετατρέποντάς τις σε κοινωνικά αναγνωρίσιμες δομές. Τα γραμματικά φαινόμενα, μολονότι υπάρχουν στα κείμενα, εξετάζονται μεμονωμένα, έξω από την πραγματική χρήση και δε συνδέονται με τα είδη κειμένου. Είναι σημαντικό να δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να εκφραστούν προφορικά και γραπτά σε διάφορες μορφές λόγου, να εκφράσουν τις απόψεις τους, να συνεργαστούν, να επικοινωνήσουν, να κατανοήσουν τη λειτουργία των γραμματικών στοιχείων, να δουν πώς το κείμενό τους βελτιώνεται μορφολογικά και υφολογικά. Η τάξη διαμορφώνεται σε γλωσσικό εργαστήριο, όπου δρουν και συνεργάζονται για να ανακαλύψουν την πιο αποτελεσματική μάθηση.